

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2023.6.18>

KLASTROWANIE JAKO CZYNNIK ROZWOJU INNOWACYJNEJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI NA UKRAINIE

Olha Shevchenko

aspirant katedry Ekonomii

Narodowy Uniwersytet Transportu (Kijów, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0002-9996-7689

O.Shevchenko2807@gmail.com

Adnotacja. Celem badania jest określenie roli i znaczenia klasteringu jako kluczowego czynnika rozwoju innowacyjnej przedsiębiorczości na Ukrainie, szczególnie w kontekście powojennej odbudowy i odnowy gospodarczej. Do przeprowadzenia kompleksowego opracowania tematu wykorzystano ogólnonaukowe metody poznania, takie jak analiza, synteza, porównanie i uogólnienie. Wyniki badania wykazały wzrost zainteresowania klasteringiem jako kluczowym czynnikiem rozwoju gospodarczego Ukrainy, zwłaszcza w dziedzinie technologii informatycznych, która jest liderem w dziedzinie innowacji. Ustalono, że innowacyjny rozwój przedsiębiorstw, nastawiony na zrównoważony rozwój i integrację nowych technologii, odgrywa decydującą rolę w postępie gospodarczym kraju, w którym wiodącym kierunkiem jest sektor IT. Ustalono, że niezależnienie klastrów od regulacji państwa, w połączeniu z rozwojem i inteligentną specjalizacją, w istotny sposób przyczynia się do innowacyjności i konkurencyjności na poziomie globalnym. Wyniki badania potwierdzają również, że sieciowe inkubatory przedsiębiorczości i inteligentne specjalizacje skutecznie stymulują innowacyjną przedsiębiorczość na Ukrainie poprzez zapewnienie niezbędnych zasobów, mentoringu, finansowania i wsparcia dla klastrów, szczególnie dla małych i regionalnych dużych przedsiębiorstw. Podejścia te aktywnie promują rozwój start-upów, tworzenie sieci przedsiębiorców i przyciąganie inwestycji w kluczowych obszarach, w tym w zakresie ochrony własności intelektualnej i ukierunkowanego finansowania badań. Badania mają istotny praktyczny wpływ na rozwój gospodarki Ukrainy, w szczególności w zakresie innowacyjnej przedsiębiorczości. Dostarcza szczegółowych analiz i strategii efektywnego wykorzystania sieciowych inkubatorów przedsiębiorczości i inteligentnych specjalizacji do wspierania start-upów i rozwoju klastrów, zwłaszcza w sektorze IT. Ustalono także, że klastering jest bodźcem i wsparciem dla rozwoju małej innowacyjnej przedsiębiorczości.

Słowa kluczowe: innowacyjna przedsiębiorczość, klastering, sieciowy inkubator przedsiębiorczości, inteligentna specjalizacja, startupy.

CLUSTERIZATION AS A FACTOR OF DEVELOPMENT OF INNOVATIVE ENTREPRENEURSHIP IN UKRAINE

Olha Shevchenko

Postgraduate Student at the Department of Economics

National Transport University (Kyiv, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0002-9996-7689

O.Shevchenko2807@gmail.com

Abstract. The aim of the study is to determine the role and significance of clusterization as a key factor in the development of innovative entrepreneurship in Ukraine, especially in the context of post-war reconstruction and economic renewal. General scientific methods of cognition such as analysis, synthesis, comparison, and generalization were used for a comprehensive study of the topic. The results of the study showed an increasing interest in clusterization as a key factor in Ukraine's economic development, especially in the field of information technologies, which is a leader in the field of innovation. It has been established that innovative development of enterprises, oriented on sustainability and integration of new technologies, plays a crucial role in the economic progress of the country, where the IT sector is a leading direction. It has been determined that the autonomy of clusters from state regulation, combined with development and smart specialization, significantly contributes to innovation and competitiveness at the global level. The results of the study also confirm that network business incubators and smart specialization effectively stimulate innovative entrepreneurship in Ukraine, providing necessary resources, mentorship, funding, and support for clusterization, especially for small and regional large businesses. These approaches actively contribute to the development of startups, the creation of a network of entrepreneurs, and the attraction of investment in key industries, including the protection of intellectual property and targeted funding of research. The study has a significant practical impact on the development of the Ukrainian economy, particularly in the field of innovative entrepreneurship. It provides a detailed analysis and strategies for the effective use of network business incubators and smart specialization to support startups and develop clusters, especially in the IT sector. It is also established that clustering is an incentive and support for the development of small innovative entrepreneurship.

Key words: innovative entrepreneurship, clusterization, network business incubator, smart specialization, startups.

КЛАСТЕРИЗАЦІЯ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Ольга Шевченко

аспірант кафедри економіки

Національного транспортного університету (Київ, Україна)

ORCID ID: 0000-0002-9996-7689

O.Shevchenko2807@gmail.com

Анотація. Мета дослідження полягає у визначенні ролі та значення кластеризації як ключового фактору розвитку інноваційного підприємництва в Україні, особливо в контексті післявоєнної відбудови та економічного оновлення. Для проведення всебічного дослідження теми використовувались загальнонаукові методи пізнання, такі як аналіз, синтез, порівняння та узагальнення. Результати дослідження показали зріст зацікавленості в кластеризації як ключовому факторі економічного розвитку України, особливо у сфері інформаційних технологій, що є лідером у сфері інновацій. Встановлено, що інноваційний розвиток підприємств, який зорієнтований на сталість та інтеграцію нових технологій, відіграє вирішальну роль у економічному прогресі країни, де IT-сектор є провідним напрямком. Визначено, що автономія кластерів від державного регулювання, у поєднанні з розвитком та смарт-спеціалізацією, суттєво сприяє інноваціям та конкурентоспроможності на глобальному рівні. Результати дослідження також підтверджують, що мережеві бізнес-інкубатори та смарт-спеціалізація ефективно стимулюють інноваційне підприємництво в Україні, надаючи необхідні ресурси, менторство, фінансування та підтримку кластеризації, особливо для малого та регіонального великого бізнесу. Ці підходи активно сприяють розвитку стартапів, створенню мережі підприємств та залученню інвестицій у ключові галузі, включаючи захист інтелектуальної власності та цільове фінансування досліджень. Дослідження має значний практичний вплив на розвиток економіки України, зокрема в сфері інноваційного підприємництва. Воно надає детальний аналіз та стратегії для ефективного використання мережевих бізнес-інкубаторів та смарт-спеціалізації для підтримки стартапів та розвитку кластерів, особливо в IT-секторі. Також встановлено, що кластеризація є стимулом та підтримкою розвитку малого інноваційного підприємництва.

Ключові слова: інноваційне підприємництво, кластеризація, мережевий бізнес-інкубатор, смарт-спеціалізація, стартапи.

Економічна ситуація в Україні, охоплена викликами війни та потребою швидкого відновлення, вимагає нових підходів та інноваційних стратегій для стимулювання розвитку. В цьому аспекті кластеризація виступає не просто як інструмент економічної політики, а як важлива складова для активізації інноваційного підприємництва та створення стійких економічних зв'язків. Вона сприяє не тільки розвитку конкретних галузей економіки, але й формує основу для комплексного підходу до модернізації різних секторів.

Кластеризація в Україні може стати ключем до залучення інвестицій, розвитку високотехнологічних сфер та підвищення загальної конкурентоспроможності країни на міжнародній арені. Вона також надає унікальні можливості для співпраці між наукою, бізнесом та урядом, що є критично важливим для стимулювання інновацій та підтримки підприємництва. Важливість цього підходу особливо зростає у контексті потреби України в швидкому відновленні та модернізації ключових галузей економіки, зокрема в умовах глобальної конкуренції та технологічних змін.

Мета дослідження полягає у визначенні ролі та значення кластеризації як ключового фактору розвитку інноваційного підприємництва в Україні, особливо в контексті післявоєнної відбудови та економічного оновлення.

Для досягнення цієї мети було визначено такі завдання:

аналіз наявної літератури. Проведення критичного огляду сучасних наукових праць, що стосуються кластеризації в Україні, для виявлення основних тенденцій, викликів та можливостей в цій сфері;

– збір та аналіз статистичних даних. Використання статистичних даних для оцінки поточного стану кластеризації в Україні, включаючи дослідження ефективності існуючих кластерних ініціатив;

– оцінка ролі державної політики. Дослідження впливу державної політики на розвиток кластерів, в тому числі аналіз міжнародного досвіду та його можливості для адаптації в українських реаліях;

– формування рекомендацій. Розробка практичних рекомендацій для підвищення ефективності кластерної політики в Україні з метою стимулювання інноваційного підприємництва.

Тема кластеризації як фактору розвитку інноваційного підприємництва в Україні набула особливої актуальності в умовах післявоєнної відбудови країни, що наближається. У цьому контексті, роботи Баранніка (2021), Карпенко А. та Карпенко Н. (2023), а також Шипоші, Трушкіної та Уткіна (2022) зосереджуються на стратегічних аспектах кластеризації, включаючи сприяння розвитку регіональних кластерів, механізми управління їх розвитком та сутнісні характеристики кластерних структур у промислових регіонах (Бараннік, 2021; Карпенко & Карпенко, 2023; Шипоша, Трушкіна, & Уткін, 2022).

Разом з цим, дослідження Кудин та Федик (2022), Пригодюка (2023), а також Шевченко, Хайдарової та Сабірової (2023) розглядають роль державної політики, кластеризації національної економіки та концепцій розвитку кластерної політики з точки зору розвинутих країн (Кудин & Федик, 2022; Пригодюк, 2023; Шевченко, Хайдарова, & Сабірова, 2023). Ці роботи надають глибокий аналіз державної підтримки та міжнародного досвіду, що є критично важливим для розробки ефективних стратегій у галузі інноваційного підприємництва.

Дослідження Юрчака, Крікунова та ін. (n.d.) вносить важливий внесок, представляючи Національну програму кластерного розвитку до 2027 року, яка надає стратегічний план дій для посилення інноваційного потенціалу України через кластеризацію (Юрчак, Крікунов, et al., n.d.). Також, дослідження Skyba et al. (2023) розглядає роль кластерів у стратегії економічного розвитку з міжнародної перспективи, що дозволяє зрозуміти глобальний контекст та вплив кластеризації на інноваційне підприємництво (Skyba, Feduk, Antoniuk, Zhukova, & Harkava, 2023). Tolkach (2023) аналізує значення міжнародних стандартів звітності для сталого бізнес-розвитку, що має важливість для розуміння взаємозв'язку між кластеризацією та сталістю бізнесу, особливо в контексті глобальних тенденцій (Tolkach, 2023).

Звіт Українського кластерного Альянсу (2022) та дослідження Хім'яка (2017) пропонують практичний огляд стану та перспектив кластерів в Україні, а також їх потенціал для відновлення економіки країни (UCA, 2022; Хім'як, 2017). Ці матеріали є значущими для оцінки поточних тенденцій та визначення напрямків майбутніх інновацій.

Незважаючи на зростаючу увагу до кластеризації як важливого фактору економічного розвитку України, сфера інноваційного розвитку в контексті кластеризації все ще залишається малодослідженою. Це надає вагомому науковому цінності поточним дослідженням, які вивчають цю тему.

Для глибокого розуміння теми «Кластеризація як фактор розвитку інноваційного підприємництва в Україні» було здійснено критичний аналіз існуючої літератури. Це включало оцінку актуальних наукових праць, з яких кожна вносить унікальний вклад у розуміння цієї теми, від стратегічних аспектів розвитку кластерів до ролі державної політики та міжнародних практик у цій сфері.

Окрім того, було зібрано та проаналізовано статистичну інформацію, що дозволяє оцінити поточний стан та потенціал розвитку кластерів в Україні. Застосування статистичного аналізу дало змогу виявити ключові тенденції та оцінити ефективність існуючих кластерних ініціатив.

Для проведення всебічного дослідження теми використовувались загальнонаукові методи пізнання, такі як аналіз, синтез, порівняння та узагальнення. Це дало можливість не тільки систематизувати наявну інформацію, але й виявити прогалини в наукових знаннях, визначити напрями подальших досліджень та розробити рекомендації щодо підвищення ефективності кластерної політики в Україні.

Таким чином, здійснене дослідження сприяє глибшому розумінню ролі кластеризації в інноваційному розвитку України та відіграє ключову роль у формуванні ефективних стратегій для підтримки та розвитку інноваційного підприємництва.

Загальна тенденція розвитку кластерів в Україні показує зростаючу динаміку. У 2018 році в країні було близько 60 кластерних угруповань, а офіційно зареєстровані кластери почали з'являтися у 2019–2020 роках, тоді їх кількість досягла 18 одиниць. До 2022 року ця цифра зросла до 48 зареєстрованих кластерів. Такий розвиток свідчить про збільшення інтересу та визнання важливості кластерного підходу для економічного росту та інновацій в Україні, особливо в умовах пошуку нових моделей економічної взаємодії та підтримки підприємництва (UCA, 2022).

Поняття кластерів є відносно новим для економіки України. Так само як і поняття інноваційного підприємництва. На сьогодні прийнято вважати, що інноваційним є те підприємництво, що використовує засоби автоматизації, створює нематеріальні активи та максимально використовує інтелектуальний потенціал персоналу. В Україні найбільш виразною галуззю, що має дані ознаки є галузь інформаційних технологій. То ж, інноваційне підприємництво у формі ІТ-галузі є найбільш розвиненим кластером в Україні. Зокрема, відповідно до рис.1, ІТ-сектор займає провідне місце з 31%, за ним йдуть агропромислові кластери з 16%, деревообробна галузь з 13%, енергетика з 10%, аерокосмічна галузь з 8%, автоматизація з 3%, логістика з 3%, машинобудування з 3%, поліграфія з 3%, текстиль з 3%, інші з 7%.

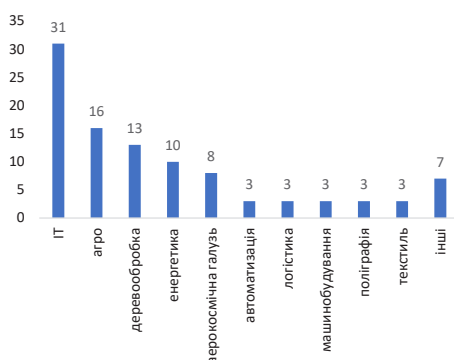

Рис. 1. Розподіл кластерів України за сферами

(Юрчак & Крікунов, 2022)

Галузі автоматизації, логістики, машинобудування, поліграфії та текстилю, представлені меншою часткою – по 3% кожна. Інші галузі складають 7%. Декілька кластерів, зокрема Ukrainian Furniture Association, Ukrainian Automotive and Mobility Cluster, Association of Industrial Automation of Ukraine, активно продовжують свою роботу та мають значний вплив на галузі, у яких вони діють (Карпенко & Карпенко, 2023).

Що стосується інноваційного підприємництва, то воно не обмежується сферами інформаційних технологій. Це поняття охоплює широке галузеве коло.

Інноваційне підприємництво – це вид підприємницької діяльності, що полягає у створенні нових продуктів, процесів та послуг, які супроводжуються новітніми методами управління та організації. Його зміст включає підприємців як інноваторів, що шукають й використовують ринкові можливості для розвитку нових галузей і продуктів, сприяючи економічному розвитку через технологічні інновації. При цьому малі інноваційні фірми, як правило, є технологічними лідерами, які відкривають нові ринкові сегменти та сприяють технологічному розвитку.

Інноваційний підприємницький розвиток є ключовим фактором для досягнення стійкого економічного зростання. Він включає впровадження нових технологій, моделей бізнесу та організаційних підходів, які сприяють конкурентоспроможності та адаптації до змінюваних ринкових умов. Сучасний інноваційний розвиток підприємств базується на принципах сталості, що передбачає збалансоване поєднання економічних цілей з екологічною відповідальністю та соціальною справедливістю (Tolkach, 2023).

Теоретично кластери можуть стати ключовими у формуванні інноваційного підприємництва в Україні, надаючи переваги через автономність щодо державного втручання, особливо у контексті суспільної недовіри до державних інституцій. Взаємодія між бізнесом, місцевою владою та освітніми установами є життєво важливою для ініціації та розвитку кластерів, які мають потенціал стати лідерами у різноманітних секторах, до прикладу, таких як меблів, аграрному та текстильному, не лише в межах країни, а й на міжнародному рівні (Хім'як, 2017).

Хоча кластери можуть зароджуватися автономно, швидкість їхнього розвитку багато в чому залежить від умов, які створюють центральна та регіональна влада. Життєво важливим є формування середовища, яке сприяє народженню та роботі кластерів. По-перше, основу такого середовища складає правова база, ясний розподіл відповідальності між різними рівнями влади щодо кластерної політики, а також взаємозалежні стратегії розвитку на державному, галузевому та регіональному рівнях (Skyba та ін., 2023).

По-друге, важливим є стимулювання розвитку кластерів, яке може бути прямим, через фінансову підтримку, або опосередкованим, через включення в ширші стратегічні програми. Така підтримка може включати допомогу в технологічних трансформаціях, модернізації виробництва, навчанні та дослідженнях, що допомагає кластерам виходити на зовнішні ринки та інтегруватися в глобальні виробничі мережі.

По-третє, смарт-спеціалізація регіонів та громад стимулює створення кластерів, збільшуючи інноваційний потенціал та конкурентоспроможність на міжнародному рівні. Співпраця між ключовими гравцями – бізнесом, наукою, владою та громадськістю – є основою для розвитку кластерів, які орієнтовані на інновації та включеність в глобальні ланцюги створення додаткової вартості (Бараннік, 2021).

У програмі кластерного розвитку на 2027 рік розглядаються наступні напрями розвитку підприємництва у різних регіонах. Розглянемо їх у табл. 1.

Таблиця 1

Розвиток кластерного інноваційного підприємництва на основі потенціалу різних регіонів (Бараннік, 2021)

Область	Заходи
Харківська	– Створення центру трансферу технологій у біофармацевтиці – Бізнес-акселератор для виробничої сфери – Мережевий бізнес-інкубатор для креативних індустрій – Логістичний кластер інновацій
Черкаська	– Смарт-спеціалізація у агротехнологіях та ІТ
Запорізька	– Підтримка кластеру «Інжиніринг. Автоматизація. Машинобудування. Металургія» – Розвиток бізнес-екосистеми регіону
Дніпропетровська	– Смарт-спеціалізація в хімічному комплексі та машинобудуванні
Львівська	– ІТ сектор – туризм
Івано-Франківська	– туризм та рекреація

Мережевий бізнес-інкубатор є широко вживаним інструментом для інноваційного підприємництва. В першу чергу така форма взаємодії є доступною для малого бізнесу, оскільки вона забезпечує цілісний підхід до розвитку нових підприємств (Кудин & Федик, 2022). Розглянемо кілька ключових аспектів, які визначають його сприйнятливість для кластеризації:

– *спільне використання ресурсів*. Мережеві бізнес-інкубатори забезпечують спільне використання важливих ресурсів, таких як офісні простори, технічне обладнання та доступ до Інтернету. Це знижує витрати для стартапів та дозволяє їм зосередитися на інноваціях;

– *менторство та підтримка*. Інкубатори забезпечують підприємцям доступ до досвідчених менторів, які можуть надати цінні поради щодо розвитку бізнесу, маркетингу, управління фінансами та інших ключових аспектів ведення бізнесу;

– *мережі та зв'язки*. Бізнес-інкубатори сприяють створенню мережі зв'язків між підприємцями, інвесторами, консультантами та потенційними клієнтами. Ці зв'язки є критично важливими для росту та успіху стартапів;

- *доступ до фінансування*. Часто інкубатори співпрацюють з інвесторами або мають програми для залучення капіталу, що може бути ключовим для компаній, які шукають фінансування.
- *навчання та розвиток*. Інкубатори часто пропонують навчальні програми та воркшопи, які допомагають розвивати навички підприємців, від технічних аспектів до стратегічного планування.
- *кластеризація та синергія*. Ця спільна екосистема сприяє кластеризації, де підприємства можуть співпрацювати, обмінюватися ідеями та створювати нові партнерства. Це стимулює інновації та сприяє загальному розвитку галузі.

Таким чином, мережевий бізнес-інкубатор створює умови, які не тільки підтримують окремі стартапи, але й сприяють формуванню інноваційних кластерів, що мають велике значення для розвитку сучасного підприємництва.

Для великого бізнесу більш доцільною є смарт-спеціалізація. Смарт-спеціалізація, хоча й корисна для різних видів бізнесу, може бути особливо доцільною для великого бізнесу регіонального значення з наступних причин:

- *використання регіональних ресурсів*. Великі підприємства часто мають кращий доступ до регіональних ресурсів, включаючи природні ресурси, робочу силу та інфраструктуру. Смарт-спеціалізація дозволяє цим компаніям оптимізувати використання цих ресурсів, зосереджуючись на сферах, де регіон має найбільші переваги;
- *співпраця з державними установами*. Великі компанії часто мають міцніші зв'язки з урядами та місцевою владою. Це дозволяє їм більш ефективно взаємодіяти з державними установами у розробці та реалізації стратегій смарт-спеціалізації;
- *інвестиції у дослідження та розвиток*. Великі підприємства мають більші можливості для інвестування в дослідження та розвиток. Це сприяє інноваціям в спеціалізованих галузях, стимулюючи технологічний прогрес у регіоні;
- *формування кластерів*. Великі підприємства можуть служити основою для розвитку бізнес-кластерів, залучаючи менші компанії та стартапи. Це створює екосистему, яка сприяє інноваціям та співпраці у визначених областях.
- *масштаб економії*. Великі компанії можуть використовувати переваги масштабу економії, знижуючи витрати та підвищуючи ефективність у спеціалізованих секторах.

– *вплив на регіональну економіку*. Великі підприємства часто грають ключову роль у регіональній економіці. Їх участь у смарт-спеціалізації може мати значний позитивний вплив на загальний економічний розвиток регіону.

Таким чином, смарт-спеціалізація може бути особливо вигідною для великих бізнесів у регіоні, дозволяючи їм використовувати свої ресурси та вплив для сприяння інноваціям та створення стійкого економічного розвитку.

Держава може використовувати різноманітні стратегії для підтримки та прискорення розвитку бізнес-інкубаторів та смарт-спеціалізації в контексті розвитку інноваційного підприємництва. У табл. 2. наведено підходи державного регулювання в обох напрямках кластеризації.

Таблиця 2

Напрями державної підтримки інноваційного підприємництва

Критерій	Бізнес-інкубатори	Смарт-спеціалізація
Фінансова підтримка	Фінансова підтримка стартапів	Державне фінансування наукових досліджень, інновацій
Інфраструктура та ресурси	Надання офісного простору, технічного обладнання	Розвиток інфраструктури в ключових галузях
Менторство та мережі	Менторські програми, підтримка мережі підприємців	Мережі наукових установ, промислових партнерів
Співпраця з інвесторами	Зв'язки з ангелами-інвесторами, венчурними фондами	Залучення капіталу для спеціалізованих проектів
Освітні програми	Навчальні програми, воркшопи, семінари	Програми професійного розвитку, підвищення кваліфікації
Податкові пільги	Знижені податкові ставки для нових підприємств	Стимулювання інвестицій у спеціалізовані галузі через податкові пільги
Фонди впровадження інновацій	Створення фондів для підтримки інноваційних проектів	Фінансування інноваційних проектів у визначених секторах
Державні програми по зниженню ризиків	Гарантії для інвесторів у стартапи	Зниження ризиків для інвестицій у нові технології
Спеціальні інститути розвитку	Підтримка через спеціалізовані дослідницькі інститути	Створення центрів експертизи та інновацій
Координаційні органи влади	Співпраця з місцевою владою для підтримки стартапів	Узгодження політик розвитку галузей
Захист інтелектуальної власності	Посилення правил захисту інтелектуальної власності для інновацій	Розробка нормативної бази для захисту інтелектуальної власності
Цільове фінансування наукових досліджень	Підтримка досліджень, пов'язаних з потребами ринку	Фінансування наукових досліджень у стратегічно важливих областях

Примітка: складено на основі Шевченко та ін (2023), Пригодюк (2023)

Для стимулювання інноваційного підприємництва, держава може інтегрувати описані вище напрями у свою політику, забезпечуючи таким чином сильну підтримку як для стартапів малого бізнесу, так й для розвитку спеціалізованих промислових секторів. Фінансова підтримка, розвиток інфраструктури, менторство, співпраця з інвесторами та освітні програми є ключовими елементами, які можуть підсилити інноваційну екосистему та сприяти сталому економічному розвитку.

Висновки. Аналіз розвитку кластерів в Україні виявляє зростаючий інтерес до кластеризації як інструменту економічного розвитку, особливо в IT-секторі, який є провідним у інноваційному підприємстві. Інноваційний підприємницький розвиток в Україні, з орієнтацією на сталість та включення нових технологій, стає ключовим для економічного зростання, з IT-сектором як провідним напрямком. Автономність кластерів від державного втручання, поєднана зі стимулюванням розвитку та смарт-спеціалізацією, відіграє важливу роль у забезпеченні інновацій та конкурентоспроможності на міжнародному рівні. Мережеві бізнес-інкубатори та смарт-спеціалізація є ефективними інструментами для стимулювання інноваційного підприємництва в Україні, забезпечуючи ресурси, менторство, доступ до фінансування та сприяння кластеризації, особливо корисними для малого бізнесу та регіонального великого бізнесу. Ці два підходи сприяють розвитку стартапів, підтримці мережі підприємців, та стимулюють інвестиції у спеціалізовані галузі, в тому числі через захист інтелектуальної власності та цільове фінансування досліджень.

Список використаних джерел:

1. Бараннік В.О. Щодо сприяння розвитку регіональних кластерів в Україні. Національний інститут стратегічних досліджень, 2021, 8. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-08/klustery.pdf>
2. Карпенко А.В., Карпенко Н.М. Механізм управління розвитком кластерів в Україні як особливою формою бізнес-спільнот. Економіка і організація управління, 2023, 2(50). DOI: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2023.2.6>
3. Кудин С., Федик М. Державна політика у сфері смарт-спеціалізації регіонів. Економіка та суспільство, 2022, (41). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-16>
4. Пригодюк О. Кластеризація національної економіки. Scientific Collection «InterConf», 2023, (144), 65–69. URL: <https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/2481>
5. Річний звіт Українського кластерного Альянсу. UCA, 2022. URL: <https://www.clusters.org.ua/report-2022/>
6. Хім'як О. Українську економіку врятують кластери. Захід Нет, 2017. URL: https://zaxid.net/statti_tag50974/
7. Шевченко А., Хайдарова Т., Сабірова І. Концепції розвитку кластерної політики розвинутих країн світу. Цифрова економіка та економічна безпека, 2023, (5 (05), 69-74. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.5-10>
8. Шипоша В., Трушкіна Н., Уткін В. Сутнісна характеристика кластерних структур промислових регіонів у національному господарстві України. Věda a perspektivy, 2022, № 9(16), 79-99. URL: <https://vepa-journal.com.ua/index.php/journal/article/view/566>
9. Юрчак О., Крікунов М. Національна програма кластерного розвитку до 2027. URL: <https://mautic.appau.org.ua/asset/166:proekt-nacprogrami-klasterного-rozvitku-do-2025-v1pdf>
10. Skyba H., Fedyk M., Antoniuk N., Zhukova Y., Harkava V. Clusters in the Strategy of Economic Development (Clusters of Cities). Review of Economics and Finance, 2023, Vol. 21, No. 1, 599-608. URL: <https://refpress.org/ref-vol21-a62/>
11. Tolkach V. The importance of international financial reporting standards (IFRS) and the new sustainability reporting standards, IFRS S1 and IFRS S2, in sustainable business development in the US. Věda a perspektivy, 2023, 7(26). URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/vp/article/view/6257/6290>

References:

1. Barannik, V.O. (2021). Shchodo spryannja rozvytku regional'nyh klasteriv v Ukraini [On the promotion of the development of regional clusters in Ukraine]. *Natsional'nyi instytut strategichnyh doslidzhen'*, 8. Retrieved from <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-08/klustery.pdf> [In Ukrainian].
2. Karpenko, A.V., & Karpenko, N.M. (2023). Mekhanizm upravlinnya rozvytkom klasteriv v Ukraini yak osoblyvoju formoyu biznes-spil'not [Mechanism of cluster development management in Ukraine as a special form of business communities]. *Ekonomika i orhanizatsiya upravlinnya*, 2(50). DOI: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2023.2.6> [In Ukrainian].
3. Kudyn, S., & Fedyk, M. (2022). Derzhavna polityka u sferi smart-spetsializatsiji regioniv [State policy in the field of smart specialization of regions]. *Ekonomika ta suspil'stvo*, (41). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-16> [In Ukrainian].
4. Pryhodjuk, O. (2023). Klasteryzatsija natsional'noji ekonomiky [Clusterization of the national economy]. *Scientific Collection «InterConf»*, (144), 65–69. Retrieved from <https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/2481> [In Ukrainian].
5. UCA. (2022). Richnyj zvit Ukrayins'koho klasterного Al'jansu [Annual report of the Ukrainian Cluster Alliance]. Retrieved from <https://www.clusters.org.ua/report-2022/> [In Ukrainian].
6. Khim'yak, O. (2017). Ukrayins'ku ekonomiku vryatuyut klaster [Clusters will save the Ukrainian economy]. *Zakhid Net*. Retrieved from https://zaxid.net/statti_tag50974/ [In Ukrainian].
7. Shevchenko, A., Khaydarova, T., & Sabirova, I. (2023). Kontseptsiji rozvytku klasternoji polityky rozvynutyh krayin svitu [Concepts of cluster policy development in developed countries]. *Tsyfrova ekonomika ta ekonomichna bezpeka*, (5 (05), 69-74. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.5-10> [In Ukrainian].
8. Shyposha, V., Trushkina, N., & Utkin, V. (2022). Sutnisna kharakterystyka klaster'nykh struktur promyslovykh regioniv u natsional'nomu hospodarstvi Ukrainy [Essential characteristics of cluster structures of industrial regions in the national economy of Ukraine]. *Věda a perspektivy*, 9(16), 79-99. Retrieved from <https://vepa-journal.com.ua/index.php/journal/article/view/566> [In Ukrainian].

9. Yurchak, O., Krikunov, M. et al. (n.d.). Natsional'na prohrama klasterneho rozvytku do 2027 [National program of cluster development until 2027]. Retrieved from <https://mautic.appau.org.ua/asset/166:proekt-nacprogrami-klasterneho-rozvitku-do-2025-v1pdf> [In Ukrainian].
10. Skyba, H., Fedyk, M., Antoniuk, N., Zhukova, Y., & Harkava, V. (2023). Clusters in the Strategy of Economic Development (Clusters of Cities). *Review of Economics and Finance*, 21(1), 599-608. DOI: <https://doi.org/10.55365/1923.x2023.21.62>
11. Tolkach, V. (2023). The importance of international financial reporting standards (IFRS) and the new sustainability reporting standards, IFRS S1 and IFRS S2, in sustainable business development in the US. *Veda a perspektivy*, 7(26). URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/vp/article/view/6257/6290>